

AUGUSTUS ROMASI'NDA RESMÎ İDEOLOJİNİN EDEBÎ VE MİTOPOETİK BİR AYGITI OLARAK AENEAS DESTANI

THE EPIC OF AENEID AS A LITERARY AND MYTHOPOETIC INSTRUMENT OF STATE IDEOLOGY IN AUGUSTAN ROME

Öz

Onur YILDIRIM*

* Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Bölümü

E-posta/E-mail:
onuryildirim@kku.edu.tr

Orcid: 0000-0003-3946-338X

Bu çalışma, Vergilius'un Aeneas adlı destanını Augustus Roması'nda imparatorluk ideolojisinin edebî ve mitopoetik kuruluşu bağlamında incelemektedir. Araştırmanın temel sorusu, Aeneas'ın siyasal meşruiyet, kolektif hafıza ve Roma imparatorluk ideolojisinin kurulmasında nasıl bir işlev gördüğüdür. Çalışma, destanı yalnızca Augustus rejiminin doğrudan propagandası olarak değerlendiren indirgemeci yorumlardan uzak durmakta; bunun yerine metnin ideolojik işlevini, iç gerilimlerini ve trajik boyutlarını birlikte ele almaktadır. Bu amaçla yakın okuma yöntemi tarihsel-bağlamsal analizle birlikte kullanılmıştır. Aeneas figürünün pietas, görev, fedakârlık ve kader kavramları etrafında nasıl bir siyasal-ahlaki özneye dönüştürüldüğü; Anchises'in yeraltı konuşması, Aeneas'ın kalkani, Dido anlatısı ve Turnus'un ölümü gibi kritik sahneler üzerinden tartışılmıştır. Çalışmanın temel iddiası şudur: Aeneas, Augustus Roması'nın imparatorluk ideolojisini yalnızca yansıtan bir metin değil, bu ideolojiyi mitik geçmiş, tarihsel kader ve ahlaki özne modeli üzerinden aktif biçimde kuran bir dstandır. Bununla birlikte bu destan, Roma'nın büyüklüğünü kurarken bu büyüklüğün dayandığı kayıp, şiddet ve bastırma süreçlerini de görünür kılar. Bu yönüyle Aeneas, imparatorluk ideolojisinin tek sesli bir aracı değil, meşruiyet ve trajedi arasındaki gerilimli ilişkiyi taşıyan kurucu bir edebî metin olarak okunmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Vergilius, Aeneas, Augustusçu İdeoloji, Destan.

Abstract

The literary and mythopoetic construction of imperial ideology in Augustan Rome is the focus of this article, which analyzes Virgil's Aeneid. Its fundamental inquiry pertains to the Aeneid's contribution to the development of political legitimacy, collective memory, and Roman imperial self-awareness. The article views the poem as a complex epic text in which ideological affirmation and tragic tension coexist, rather than as a simple instrument of Augustan propaganda. The investigation employs a methodology that integrates historical-contextual analysis with close reading. It concentrates on the development of Aeneid as a political and moral figure that is influenced by pietas, duty, sacrifice, and destiny. It also examines significant events, including Anchises' underworld speech, the shield of Aeneid, the Dido narrative, and the murder of Turnus. The primary argument is that the Aeneid does not merely reflect Augustan imperial ideology; it actively contributes to its development by connecting Roman power to mythical origins, historical destiny, and an exemplary model of ethical subjecthood. However, the poem also exposes the violence, exclusions, and losses that are the

Başvuru/Submitted: 04.05.2026

Kabul/Accepted : 08.09.2026

foundation of this imperial order. In this regard, the Aeneid should not be interpreted as a univocal ideological apparatus, but rather as a foundational literary text that illustrates the conflict between legitimacy and tragedy that is at the core of the Roman imperial imagination.

Keywords: Virgil, Aeneid, Augustan Ideology, Epic.

Giriş

Vergilius'un Aeneas'ı, Roma edebiyatının yalnızca en etkili metinlerinden biri değil, aynı zamanda Roma'nın kendisini tarihsel, mitolojik ve siyasal olarak anlamlandırma biçimlerinden biridir. Truva'nın yıkımından İtalya'da yeni bir düzenin kuruluşuna uzanan anlatı, ilk bakışta bir kahramanın yolculuğu gibi görünmesine rağmen, metnin derin yapısı dikkate alındığında Roma'nın kökenini, kaderini ve dünya egemenliği iddiasını birlikte düşünmeye zemin hazırlar. Bu nedenle Aeneas, sadece edebî bir destan olarak değil, Roma'nın kendi siyasal varlığını mitik geçmiş üzerinden meşrulaştırdığı kurucu bir anlatı olarak da okunmalıdır. Bu destanın başkahramanı Aeneas'ın bireysel serüveni, Roma'nın tarihsel misyonu ile birleştiğinde, destan kişisel kahramanlık anlatısını aşarak kolektif bir imparatorluk hafızasının inşasına dönüşür.

Bu araştırma, Aeneas'ı Augustus Roması'nda imparatorluk ideolojisinin edebî ve kültürel kuruluşu bağlamında ele almayı amaçlamaktadır. Augustus dönemi, Roma'nın cumhuriyet krizleri, iç savaşlar ve siyasal parçalanma deneyiminden sonra yeni bir düzen fikri etrafında yeniden örgütlendiği bir dönemdir. Bu yeni düzen, yalnızca askerî zafer veya kurumsal dönüşüm yoluyla değil, aynı zamanda imgeler, ritüeller, mitler, kamusal anıtlar ve edebî metinler aracılığıyla da kurulmuştur. Bu bağlamda Aeneas, Augustus kültürünün siyasal tahayyülü içinde, Roma'nın geçmişini Truva'ya, geleceğini ise imparatorluk düzenine bağlayan ayrıcalıklı bir metin konumundadır.

Bu destanın ideolojik işlevi ise özellikle Aeneas figüründe yoğunlaşır. Aeneas, Homerosçu anlamda yalnızca savaşçı bir kahraman değildir. Onun kimliği *pietas* (dindarlık, aile ve tanrılara saygı anlamında kullanılan temel bir erdem), görev, fedakârlık, kader ve itaat kavramları etrafında şekillenir. Bu yönüyle Aeneas, bireysel arzu ve kamusal zorunluluk arasında sürekli tercih yapmak zorunda kalan bir figürdür. Kartaca Kraliçesi Dido'yu terk edişi, Truva'nın kaybını taşıması, babası Anchises'in rehberliğinde Roma'nın geleceğini görmesi ve Turnus karşısındaki nihai eylemi, Aeneas'ın kişisel mutluluktan çok tarihsel göreve bağlanan bir özne olarak inşa edildiğini gösterir. Böylece bu destan, Roma yurttaşlığı ve imparatorluk ethosu için örnek bir siyasal-ahlaki kişilik modeli üretir.

Ne var ki Aeneas destanını yalnızca Augustus iktidarının doğrudan propagandası olarak okumak, bu metnin çok katmanlı anlam yapısını daraltma tehlikesi taşır. Bu destanda Roma'nın geleceği çoğu zaman görkemli bir kader olarak sunulmasına rağmen, bu kaderin bedeli sürekli olarak ölüm, kayıp, sürgün ve şiddet üzerinden görünür hâle gelir. Dido'nun trajedisi, Pallas'ın ölümü, Turnus'un son sahnedeki konumu ve savaşın yıkıcı atmosferi, Roma'nın kuruluş anlatısının pürüzsüz bir zafer hikâyesi olmadığını ortaya koyar. Bu nedenle Aeneas, Augustusçu ideolojiyi hem kuran hem de bu ideolojinin içerdiği maliyetleri görünür kılan gerilimli bir metindir.

Bu gerilim, araştırmanın temel sorunsalını oluşturur: Aeneas, erken imparatorluk Roma'sında siyasal meşruiyet, kolektif hafıza ve imparatorluk ideolojisinin kurulmasında nasıl bir işlev görür? Bu soru, metni iki uç yorumdan birine indirgemeden ele almayı gerektirir. Literatürde Aeneas üzerine yürütülen tartışmalar, bu metnin siyasal anlamı konusunda uzun süredir iki ana eksen etrafında gelişir. Bir tarafta Aeneas destanını Augustus rejiminin epik onayı olarak gören yaklaşım vardır. Diğer tarafta ise bu metnin karanlık, trajik ve eleştirel katmanlarını öne çıkaran okuma tarzı bulunmaktadır. Francis Cairns ve Philip Hardie gibi araştırmacılar, bu

destanın Augustusçu siyasal ve kozmik düzen tasavvuruyla ilişkisini açığa çıkarırlarken; W. R. Johnson, Michael C. J. Putnam ve James J. O'Hara gibi isimler metnin karanlık, belirsiz ve trajik boyutlarına dikkat çekerler. Karl Galinsky ve Paul Zanker'in Augustusçu kültür ve görsel ideoloji üzerine çalışmaları ise Aeneas'ı daha geniş bir siyasal-kültürel programın parçası olarak değerlendirme imkânı sunar. Bu çalışma, söz konusu literatür hatlarını birleştirerek destanı hem meşruiyet üreten hem de meşruiyetin şiddetli kuruluş koşullarını görünür kılan bir metin olarak tartışma amacındadır. Başka bir deyişle bu çalışma, bu iki hattı karşı karşıya getirmek yerine, Aeneas'ın ideolojik gücünü tam da bu çift değerli yapıda arama amacındadır. Bu nedenle bu çalışmanın temel iddialarından birisi şu şekilde ifade edilebilir: Bu destan, bir taraftan Roma'nın imparatorluk kaderini yüceltirken, diğer taraftan bu kaderin insani ve ahlaki maliyetini de saklamayan bir standıdır. Başka bir deyişle Aeneas, Augustus Roması'nın imparatorluk ideolojisini yalnızca yansıtan bir metin değil, bu ideolojiyi mitik geçmiş, ahlaki özne ve tarihsel kader anlatısı üzerinden aktif biçimde kuran bir metindir. Bununla birlikte bu metnin ideolojik işlevi tek sesli değildir. Çünkü Roma'nın büyüklüğünü kuran anlatı, aynı zamanda bu büyüklüğün dayandığı kayıpları, bastırmaları ve şiddeti de görünür kılar. Bu iddiadan hareketle Aeneas, imparatorluk Roma'sında söz konusu destanın siyasal işlevini anlamak için eşsiz bir örnek sunar. Öyle ki bu destan yalnızca geçmişi anlatmakla yetinmemekte, ama aynı zamanda iktidarın kendisini hangi geçmişe, hangi erdeme ve hangi geleceğe dayanarak meşrulaştırdığını da göstermektedir.

1. Yöntem, Kapsam ve Literatürde Konum

Bu çalışma, metin merkezli bir yakın okuma ile tarihsel-bağlamsal çözümlemeyi birlikte kullanan nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Yakın okuma, Aeneas'ın seçilmiş sahnelerinde ideolojik anlamın nasıl üretildiğini incelemek için tercih edilen bir yöntemdir. Çünkü bu destanın siyasal işlevi yalnızca açık biçimde Augustus'a veya Roma'nın geleceğine gönderme yapan pasajlarda ortaya çıkmaz. Aeneas'ın kararları, anlatıcının sahneleri düzenleme biçimi, tanrısal müdahalelerin zamanı, kehanetlerin dili, imgelerin kullanımı ve karakterlerin trajik konumları, metnin ideolojik yapısını kuran başlıca unsurlardır. Bu nedenle bu çalışma, Aeneas'ı yalnızca tarihsel bağlama ait bir belge gibi değil, kendi poetik örgütlenmesi içinde anlam üreten bir edebî metin olarak ele almaktadır. Yakın okuma düzeyinde Aeneas karakterinin *pietas* kavramı etrafında inşası, Dido bölümü, Anchises'in yeraltı konuşması, Aeneas'ın kalkanı ve Turnus'un ölümü gibi sahneler merkeze alınacaktır.

Tarihsel-bağlamsal analiz ise bu poetik örgütlenmenin Augustus Roması'nın siyasal ve kültürel dünyasıyla ilişkisini açığa çıkarmak için kullanılmaktadır. Augustus döneminde iç savaş sonrası düzen arayışı, Roma'nın köken miti, imparatorluk misyonu ve kamusal hafıza üretimi bağlamında dikkate alınacaktır. Böylece bu destanın hem kendi poetik yapısı hem de üretildiği siyasal-kültürel bağlam birlikte değerlendirilecektir. Çünkü bu destanın yazıldığı dönem, Roma tarihinde yalnızca rejimin ve yönetsel faaliyetin değiştiği bir ara dönem değildir; aynı zamanda geçmişin nasıl hatırlanacağı, iç savaşların nasıl anlamlandırılacağı ve yeni düzenin hangi değerler üzerinden meşrulaştırılacağı konusunda yoğun bir kültürel yeniden yapılanma dönemidir. Bu bakımdan bu çalışma, Aeneas'ı hem Roma epik geleneği hem de Augustusçu kültür politikaları bağlamında değerlendirme amacındadır. Bu destanın anlamı, yalnızca Vergilius'un bireysel edebî tasarruflarına veya yalnızca Augustus rejiminin ideolojik ihtiyaçlarına indirgenemez. Bu destan bu iki düzeyin kesişiminde değerlendirilmelidir.

Araştırmanın kapsamı, Aeneas'ın bütün kitaplarını ayrıntılı biçimde yorumlamaktan ziyade, çalışmanın temel sorusuyla doğrudan ilişkili sahneler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu sahneler Aeneas'ın Truva'dan çıkışı, Dido bölümü, Anchises'in yeraltı konuşması, Aeneas'ın kalkanı ve Turnus'un ölümüdür. Söz konusu sahneler, destanın ideolojik yapısında farklı işlevler üstlenir: Truva'dan çıkış hafıza ve soy sürekliliğini, Dido bölümü tarihsel görevin insani

maliyetini, Anchises'in yeraltı konuşması Roma'nın kader anlatısını, Aeneas'ın kalkan sahnesi Augustusçu görsel ideolojiyi, Turnus'un ölümü ise kuruluş şiddetini görünür kılar. Böylece metin bütünlüğü, seçilmiş düğüm noktaları üzerinden tartışılır.

Çalışmanın literatürdeki konumu, Aeneas yorumlarında uzun süredir var olan iki ana eğilim arasında kurulmaktadır. Birinci eğilim, destanın Augustusçu ideolojiyle uyumunu vurgular. Bu hatta yer alan çalışmalar, Aeneas'ın Roma'nın tarihsel misyonunu, Augustus'un düzenini, *pietas* merkezli ahlaki özne modelini ve imparatorluk düzeninin meşruiyetini destekleyen yönlerini öne çıkarır. Francis Cairns'in *Virgil's Augustan Epic* adlı çalışması, bu bakımdan özellikle önemlidir; çünkü Aeneas, Dido ve Turnus gibi ana figürleri Augustusçu siyasal ve edebî ideolojiyle ilişkili biçimde değerlendirir (Cairns, 1989). Andrew J. E. Bell'in *Popular Poetics and Politics in the Aeneid* başlığını taşıyan çalışması, Aeneas destanının Augustus'un görünüşte kaçınılmaz olan gücünü kahramanca göstermesine yardımcı olmakla kalmadığını, ama aynı zamanda kahramanca gösterilen bu gücü yeni kurulan rejimin siyasal iletişim yöntemi aracılığıyla anlaşılır kıldığını iddia eder (Bell, 1999). Philip Hardie'nin *Cosmos and Imperium* çalışması ise Roma'nın kozmik düzen ve imparatorluk fikri içinde nasıl konumlandığını göstermesi bakımından bu araştırmanın teorik zeminini güçlendirir (Hardie, 1986).

İkinci eğilim ise destanın karanlık, trajik ve eleştirel boyutlarını öne çıkarır. W. R. Johnson'un *Darkness Visible: A Study of Vergil's Aeneid* çalışması, Aeneas'ın iyimser bir zafer anlatısı olarak okunamayacağını, metnin insanlık durumuna, acıya ve tarihsel şiddete ilişkin karanlık bir duyarlılık taşıdığını savunur (Johnson, 1976). Michael C. J. Putnam'ın çalışmaları, destanın poetik belirsizliklerini ve *ekphrasis* (resim, heykel ve mimari gibi görsel sanat eserlerinin şiir veya nesir aracılığıyla canlı ve ayrıntılı bir şekilde betimlenmesini ifade eden edebî bir kavram) gibi yapısal unsurların metnin bütün anlamını nasıl karmaşıktırdığını gösterir (Putnam, 1965; 1998). James J. O'Hara ise *Death and the Optimistic Prophecy in Vergil's Aeneid* başlığını taşıyan çalışmasında kehanet ve ölüm ilişkisini merkeze alarak, bu destandaki iyimser gelecek söyleminin sürekli olarak trajik kayıplarla birlikte işlediğini ortaya koyar (O'Hara, 1990). Bu yorum hattı, Aeneas'ı yalnızca Augustus düzeninin şiirsel onayı olarak okumayı güçleştirir.

Bu makale, söz konusu iki eğilimi birbirine karşıt ve uzlaşmaz okumalar olarak değil, metnin çift katmanlı yapısını açıklayan tamamlayıcı perspektifler olarak ele almaktadır. Aeneas, Augustusçu ideolojinin kurucu değerlerini taşır; fakat bu değerlerin kuruluşundaki acı ve şiddeti bütünüyle yadsımaz. Dolayısıyla bu çalışmanın özgül katkısı, destanın ideolojik niteliğini kabul ederken, bu ideolojinin basit bir propaganda düzeyine indirgenemeyeceğini göstermesidir. Başka bir ifadeyle bu çalışma, Aeneas'ı "ideolojik olduğu için estetik olarak basit" veya "estetik olarak karmaşık olduğu için ideolojik olmayan" bir metin olarak değil, ideolojik gücünü tam da poetik karmaşıklığından alan bir metin olarak değerlendirmektedir.

2. Çalışmanın Katkısı ve Sınırlılıkları

Bu çalışmanın temel katkısı, Aeneas'ın ideolojik işlevini tek yönlü bir propaganda açıklamasına indirgmeden tartışmasıdır. Türkçe literatürde Aeneas hakkındaki sınırlı sayıdaki çalışma, bu metni klasik edebiyat, mitoloji veya çeviri bağlamında ele alıp, değerlendirmektedir. Türkçe literatürde yer alan Aeneas destanı hakkındaki az sayıdaki bilimsel çalışmalar arasından bir örnek olarak D. Akdeniz ve N. Çokbankir Şengül'ün *Mitoloji ve Ortak Bilinç: Homeros ve Vergilius'un Aeneas'ı* başlığını taşıyan çalışması, Homeros ve Vergilius karşılaştırması üzerinden bu iki ozanın ortaya koyduğu metinleri ve ait oldukları kültürel dünyaları klasik edebiyat ve mitoloji bağlamında benzerlik ve farklılıkları açısından değerlendiren bir metindir (Akdeniz ve Çokbankir Şengül, 2023). K. İren'in *Vergilius, Aeneas, Umar ve Bir "Corrigendum"* başlığını taşıyan makalesi filolojik uyarı mahiyetinde bir metin olarak kaleme alınmıştır (İren, 2009). Türkçe literatürdeki bu iki örnek metinden hareketle bu destanın Augustusçu siyasal kültür ve imparatorluk meşruiyetiyle ilişkisinin ya sınırlı bir biçimde tartışıldığı ya da hiç tartışılmadığı

sonucuna varmak mümkündür. Bu çalışma, bu destanı Roma'nın imparatorluk tahayyülünün kuruluşunda etkin bir edebî form olarak ele alarak, klasik filoloji, siyaset düşüncesi ve kültürel tarih arasında bir geçiş alanı açmayı amaçlamaktadır. Özellikle “destan” türünün siyasi hafıza üretimindeki rolünü vurgulaması, bu çalışmayı yalnızca Vergilius yorumu olmaktan çıkarıp edebiyat ve iktidar ilişkisine dair daha geniş bir tartışmaya bağlamaktadır.

Çalışmanın ikinci katkısı, Aeneas figürünü yalnızca bu destanın ana kahramanı olarak değil, imparatorluk öznesinin ahlaki modeli olarak değerlendirmesidir. *Pietas*, görev, fedakârlık ve kader kavramlarının Aeneas'ta birleşmesi, Roma'nın kendisini nasıl bir ahlaki-siyasal özne üzerinden düşündüğünü gösterir. Bu yaklaşım, bu metnin ideolojik işlevini yalnızca Augustus'a yapılan göndermelerle sınırlamaz; karakter inşası, sahne düzeni ve anlatı mantığı üzerinden daha geniş bir meşruiyet yapısı kurulduğunu savunur. Dolayısıyla bu çalışma, ideolojinin yalnızca açık siyasi söylemde değil, karakterlerin duygusal ve ahlaki biçimlenişinde de işlediğini ileri sürmektedir.

Bununla birlikte bu çalışmanın bazı sınırlılıkları vardır. İlk olarak, çalışma Aeneas'ın bütün kitaplarını ayrıntılı filolojik düzeyde incelemekte; araştırma sorusuyla doğrudan ilişkili seçilmiş sahnelerle odaklanmaktadır. Bu tercih, çalışmanın bütünlüklü bir yorum geliştirmesini sağlamasına rağmen, bazı önemli yan temaların dışarıda kalmasına yol açmaktadır. Örneğin Latinus, Lavinia, Evander veya Mezentius gibi figürler bu metinde ancak dolaylı olarak ele alınmaktadır.

İkinci olarak, çalışma Latin metnin ayrıntılı dilsel çözümlemesinden çok, tematik ve tarihsel-bağlamsal analize ağırlık vermektedir. Bu nedenle ileride yapılacak bir çalışma, belirli Latince kavramların kullanım sıklığı, bağlamı ve anlam dönüşümleri üzerinden daha filolojik bir inceleme geliştirebilir.

Üçüncü sınırlılık, “ideolojik aygıt” kavramının teorik kapsamıyla ilgilidir. Bu makale, bu kavramı modern devlet teorisinin teknik anlamıyla değil, kültürel meşruiyet üretimi anlamında kullanmaktadır. Bu tercih, anakronizm riskini azaltmak için gereklidir; ancak aynı zamanda daha kapsamlı bir teori tartışmasını dışarıda bırakır. İleride yapılacak bir genişletmede Althusserci ideoloji teorisi, kültürel hafıza kuramı ve Roma siyasi dini üzerine çalışmalar daha sistematik biçimde karşılaştırılabilir. Böylece Aeneas'ın ideolojik işlevi, yalnızca Augustusçu bağlamda değil, iktidar ve edebiyat ilişkisi üzerine daha genel bir kuramsal tartışma içinde de değerlendirilebilir.

3. “Resmî İdeolojik Aygıt” Kavramının Sınırları

Modern siyaset teorisinde ideolojik aygıt kavramı, özellikle modern devletin eğitim, din, aile, medya ve kültür gibi kurumlar yoluyla özne üretmesiyle ilişkilendirilir (Althusser, 2014: 50-2). Antik Roma ise modern devletin kurumsal yapısına sahip değildir. Bu nedenle Aeneas destanını doğrudan modern anlamda devletin ideolojik aygıtı olarak tanımlamak anakronik bir risk taşır. Bununla birlikte bu risk, kavramın bütünüyle terk edilmesini gerektirmez; daha dikkatli ve tarihsel olarak uyarlanmış bir kullanım mümkündür. Bu çerçevede “resmî ideolojik aygıt” kavramı dikkatle kullanılmalıdır. Modern siyaset teorisindeki anlamıyla ideolojik aygıt kavramı, antik Roma bağlamına doğrudan ve mekanik biçimde aktarılmamalıdır. Roma'da modern anlamda merkezileşmiş devlet aygıtları, kitlesel eğitim sistemleri veya çağdaş ideolojik kurumlar bulunmasa da, iktidarın meşruiyet üreten kültürel formları son derece güçlüdür. Bu bakımdan siyasi-edebî bir tür olarak destan, bu formlar arasında özel bir yere sahiptir. Çünkü destan türü, tarih, tanrısal irade ve siyasi gelecek fikrini aynı anlatı düzleminde birleştirebilir.

Antik Roma bağlamında ideolojik aygıt, merkezî bürokratik bir kurumdan çok, iktidarın meşruiyetini üreten kültürel formlar bütünü olarak düşünülmelidir. Ritüeller, kamusal anıtlar, soy

anlatıları, tanrısal bağlantılar, aile ve ahlak söylemi, tarih yazımı ve edebiyat bu formlar arasında yer alır. Aeneas bu ağır edebî düzeydeki en güçlü örneklerinden biridir. Bu destan, Roma'nın kökenini, Augustus döneminin siyasal düzenini, tanrısal iradeyi ve tarihsel kaderi aynı anlatı içinde birleştirerek ideolojik bir bütünlük kurar (Gardner, 2012: 23). Bu nedenle bu metni “ideolojik aygıt” olarak okumak mümkündür; ancak bu okuma modern devlet aygıtı anlamında değil, kültürel meşruiyet üretimi anlamında gerçekleştirilmelidir.

Bu bağlamda “resmî” kelimesi de ayrıca tartışılmalıdır. Kuşkusuz Aeneas, ilk elden Augustus'a ve yakın çevresine takdim edilmiş bir metin olarak kabul edilir (Avery, 1957:225). Ne var ki Aeneas, Augustus tarafından yazdırılmış basit bir saray metni değildir; Vergilius'un şiirsel özerkliği, metnin karmaşıklığı ve trajik gerilimleri bu tür bir indirgemeci yaklaşıma izin vermemektedir. Bununla birlikte destanın Augustusçu kültür içinde aldığı konum, onun fiilen resmî ideolojiyle güçlü bir ilişki kurduğunu gösterir. Bu metin, Roma'nın kökenini Augustus döneminin siyasal düzeniyle uyumlu biçimde anlatır. Augustus'u Roma tarihinin kaderî doruklarından biri olarak konumlandırır; *pietas*, görev, düzen ve barış gibi Augustusçu değerleri mitik düzeyde yüceltir. Bu bakımdan Aeneas, resmî ideolojinin doğrudan emriyle üretilmiş olmasa da, onun kültürel mantığını taşıyan kurucu bir metindir.

Bu ayrım, çalışmanın teorik konumunu netleştirir. Aeneas'ı salt propaganda metni olarak adlandırmak yersiz ve yetersizdir. Çünkü propaganda kavramı çoğu zaman tek yönlü, araçsal ve estetik bakımdan basitleştirilmiş bir söylem izlenimi uyandırır. Oysa Vergilius'un destanı, yüksek poetik karmaşıklığa, çok katmanlı karakter inşasına ve ahlaki belirsizliklere sahiptir. Ancak metnin karmaşıklığı, onun ideolojik işlevini ortadan kaldırmaz. Tam tersine, ideoloji çoğu zaman en etkili biçimini karmaşık, duygusal olarak ikna edici ve estetik olarak güçlü anlatılarda bulur (Mardin, 2017: 19). Aeneas'ın kalıcı etkisi de bu bağlamda kristalize olur. Dolayısıyla bu çalışmada Aeneas, “imparatorluk ideolojisinin edebî ve mitopoetik aygıtı” olarak kavramsallaştırılmaktadır. “Edebî” ifadesi, metnin şiirsel formunu ve türsel özelliklerini; “mitopoetik” ifadesi, mit üretme ve geçmişi siyasal anlamla yeniden kurma gücünü; “ideolojik” ifadesi ise bu edebî ve mitik yapının siyasal meşruiyet üretimindeki işlevini vurgular. Bu kavramsallaştırma, hem başlığın temel iddiasını korur hem de anakronizm riskini azaltır.

4. Gerilimli İdeolojik Metin

Aeneas üzerine yapılan yorumların önemli bir kısmı, metnin Augustusçu düzenle ilişkisini açıklamaya çalışmıştır. Bir yorum hattı, destanın Roma'nın kaderini, Augustus'un barışını ve imparatorluk düzeninin meşruiyetini yücelttiğini vurgular. Bu yaklaşıma göre Aeneas, iç savaşlardan sonra Roma toplumuna tarihsel süreklilik ve ahlaki düzen fikri sunar. Aeneas'ın göreve bağlılığı, Roma'nın dünya egemenliği ve Augustus'a uzanan soy zinciri, destanın Augustusçu ideolojiyle uyumlu olduğunu gösterir. Francis Cairns ve Philip Hardie gibi araştırmacıların çalışmaları, bu hattın güçlü örnekleri arasında yer alır (Cairns, 1989; Hardie, 1986).

Diğer bir yorum hattı ise metnin karanlık ve eleştirel boyutlarını öne çıkarır. W. R. Johnson'ın “karanlık” vurgusu, Michael C. J. Putnam'ın belirsizlik ve poetik karmaşıklık bağlamında gerçekleştirdiği okumaları, James J. O'Hara'nın kehanet ve ölüm arasındaki ilişkiye yaptığı vurgu, Aeneas'ın basit bir zafer anlatısı olmadığını ortaya koyma iddiasında olan metinlerdir (Johnson, 1976; Putnam, 1965; O'Hara, 1990). Bu yaklaşımlar, bu destanda Roma'nın büyüklüğünün sürekli olarak kayıp, şiddet ve ahlaki rahatsızlıkla birlikte sunulduğunu belirtmektedirler. Bu nedenle Aeneas, yalnızca Augustusçu düzeni yücelten değil, bu düzenin dayandığı trajik bedelleri de açığa çıkaran bir metin olarak okunabilir.

Bu çalışma, söz konusu iki yorumu birbirini dışlayan seçenekler olarak görmemektedir. Aeneas hem Augustusçu ideolojinin kurucu metinlerinden biridir hem de bu ideolojinin iç

gerilimlerini görünür kılar. Bu ikilik bir çelişki değil, metnin ideolojik etkisinin temel koşuludur. Eğer destan yalnızca tek sesli bir övgü metni olsaydı, tarihsel ve estetik etkisi muhtemelen daha sınırlı olurdu. Bu metni güçlü kılan şey, Roma'nın kaderini yüceltirken bu kaderin acı verici bedellerini de sahneleyebilmesidir. Böylece okuyucu, hem Roma'nın büyüklüğüne ikna edilir hem de bu büyüklüğün kolay, masum ve bedelsiz olmadığı gerçeğiyle yüzleşir.

Öte yandan ideolojik metinlerin her zaman açık ve tek boyutlu olması gerekmez. Aksine, kalıcı ideolojik anlatılar çoğu zaman çelişkileri içererek işler. Aeneas, Roma'nın kuruluş mitini bu anlamda güçlü bir anlatıya dönüştürür. Truva'nın yıkımı, Dido'nun ölümü, Pallas'ın kaybı ve Turnus'un öldürülmesi, Roma'nın gelecekteki düzeni için anlamlandırılır; fakat bu anlamlandırma kaybın duygusal izini bütünüyle silmez. Metin, yas ile zaferi, kader ile şiddeti, *pietas* ile intikamı yan yana tutar. Bu yan yanalık, bu destanın ideolojik niteliğini zayıflatmak yerine, onu daha güçlü ve inandırıcı kılar.

Bu nedenle Aeneas'ı "propaganda mı, eleştiri mi?" ikiliğine sıkıştırmak yerine, "gerilimli ideolojik metin" olarak değerlendirmek daha açıklayıcıdır. Bu destan Augustusçu düzenin temel değerlerini ortaya koyar: Barış, görev, tanrısal kader, Roma'nın tarihsel misyonu ve ahlaki disiplin. Ancak aynı zamanda bu değerlerin kuruluşundaki bastırma ve şiddet süreçlerini de anlatıdan tamamen çıkarmaz. Bu çift işlev, Aeneas'ı imparatorluk ideolojisinin en önemli metinlerinden biri hâline getirir. Çünkü metin yalnızca iktidarın ne söylediğini değil, bu sözün hangi acılar üzerinden mümkün olduğunu da gösterir.

5. Augustus Dönemi ve İmparatorluk İdeolojisinin Kuruluşu

Aeneas'ın siyasal anlamını kavrayabilmek için öncelikle destanın üretildiği tarihsel bağlamı dikkate almak gerekir. Vergilius'un eseri, Roma'nın cumhuriyet kurumlarının uzun süreli krizler, iç savaşlar ve siyasal rekabetler sonucunda dönüşüme uğradığı bir dönemin ardından yazılmıştır (Grebe, 2004: 38). Julius Caesar'ın öldürülmesi, ardından Octavianus ve Marcus Antonius arasındaki mücadele ve Actium Zaferi, Roma siyasal hayatında yeni bir dönemin başlangıcına işaret eder. Augustus'un kurduğu düzen, kendisini açık bir monarşi olarak değil, cumhuriyetin onarımı ve barışın tesisi olarak sunmuştur. Bu nedenle Augustusçu iktidarın başarısı yalnızca askerî üstünlüğe değil, aynı zamanda bu üstünlüğün hangi tarihsel ve ahlaki dille meşrulaştırıldığına bağlıdır (Ando, 2000:135).

Augustus döneminin en belirgin özelliklerinden biri, siyasal dönüşümün kültürel bir yenilenme söylemiyle birlikte yürütülmesidir. Karl Galinsky'nin Augustusçu kültüre ilişkin değerlendirmeleri, bu dönemi yalnızca merkezî iktidarın yukarıdan aşağıya dayattığı bir propaganda sistemi olarak değil, farklı toplumsal ve kültürel aktörlerin katıldığı karmaşık bir değerler alanı olarak görmeyi mümkün kılar (Galinsky, 1996:55-56). Bu değerler alanında gelenek, ahlak, aile, dinî ritüel, kamusal düzen ve Roma'nın evrensel misyonu birbirine bağlanır. Augustus'un siyasal programı, savaşlardan yorgun düşmüş Roma toplumuna düzen, istikrar ve süreklilik vaadi sunarken, bu vaadin kültürel düzeyde inşa edilmesi için geçmişe, özellikle de mitik ve erken tarihsel kökenlere başvurulmuştur.

Bu bağlamda Paul Zanker'in görsel kültür üzerine çalışması özellikle önemlidir. Paul Zanker, Augustus döneminde imgelerin, anıtların, mimari programların ve mitolojik göndermelerin yeni siyasal düzenin anlaşılmasında ne kadar merkezi olduğunu gösterir (Zanker, 1990). Augustus iktidarı, kendisini yalnızca yönetsel bir gerçeklik olarak değil, kamusal alanda görülen, tekrarlanan ve içselleştirilen bir düzen olarak kurmuştur. Actium Zaferi, barışın tesisi, aile ahlakı, tanrısal soy ve Roma'nın tarihsel kaderi gibi temalar, yalnızca metinlerde değil, heykellerde, tapınaklarda, kabartmalarda ve kamusal törenlerde de görünür hâle gelmiştir. Bu bakımdan plastik sanatlar aracılığıyla Roma ideolojisini yayma bakımından Augustus dönemi

eşine az rastlanır bir dönemi temsil eder (Bartsch, 1998:331). Aeneas tam da bu ideolojik ve kültürel atmosfer içinde okunmalıdır.

Bu destanın bu bağlamdaki işlevi, Roma'nın tarihsel dönüşümünü daha eski ve daha derin bir mitik sürekliliğe bağlamaktır. Augustus'un yeni düzeni, yakın geçmişin iç savaşları ve siyasal kırılmaları üzerine kurulmuş olsa da, Aeneas bu düzeni Truva'dan başlayan ve tanrısal kader tarafından yönlendirilen uzun bir tarihsel çizgiye yerleştirir. Aeneas destanının tarihsel-siyasal bağlamı da şimdiyi geçmişin kılavuzluğunda yeniden üretme konusundaki bakış açısıyla değerlendirilmelidir. Wendell Clausen'in iddia ettiği üzere Aeneas, geçmişi ve anılarını sırtına yükleme bakımından antik kahramanlardan ayrılır. Aeneas ile mukayese edildiğinde Akhilleus gibi tipik Yunan destan kahramanları geçmiş konusunda son derece umursamazdırlar (Clausen, 1964: 140). Bu nedenle Aeneas destanı özelinde kristalize olan siyasal iktidar imgesi, yalnızca çağdaş bir zorunluluğun sonucu değil, çok daha eski bir kaderin tamamlanması gibi görünür. Bu yönüyle bu destan, Roma'nın mevcut siyasal düzenini geçmişin kutsallaştırılmış anlatısıyla ilişkilendirerek meşruiyet üretir.

Ancak bu konuda vurgulanması gereken nokta, Augustusçu ideolojinin basitçe “yanlış bilinç” veya mekanik propaganda olarak anlaşılmaması gerektiğidir. Roma'da ideoloji, yalnızca yönetenlerin halka dayattığı bir söylem değildir; aynı zamanda toplumun kendisini anlamlandırma, savaş travmasını açıklama ve geleceğe ilişkin bir düzen beklentisi üretme biçimi olarak değerlendirilebilir. Çünkü iç savaşlardan sonra barışın, düzenin ve sürekliliğin cazibesi göz ardı edilemez. Aeneas, bu toplumsal ihtiyacı şiirsel biçimde işler. Bu bakımdan Aeneas, yıkımdan kuruluşa, sürgünden vatana, kişisel kayıptan tarihsel misyona geçiş anlatısı kurar. Bu geçiş, Augustus Roması için siyasal olduğu kadar duygusal ve hafızasal bir işleve de sahiptir.

6. Destan, Mit ve Siyasal Hafıza

Destan türü, antik toplumlarda yalnızca kahramanlık hikâyeleri anlatan bir edebî form değildir; kolektif kimliğin, köken bilincinin ve siyasal hafızanın kurulmasında temel rol oynayan bir anlatı biçimidir (Eliade, 2024:12). Homeros destanları Yunan dünyasında nasıl ortak bir kahramanlık, değer ve hafıza evreni oluşturmuşsa, Aeneas de Roma için benzer fakat özgül bir işlev üstlenir. Vergilius, Homerosçu epik geleneği devralırken onu Roma'nın tarihsel misyonu ve Augustusçu düzenin ideolojik ihtiyaçları doğrultusunda yeniden biçimlendirir. Bu nedenle Aeneas, hem Yunan epik mirasıyla diyalog kuran hem de Roma'ya özgü bir siyasal hafıza üreten bir metindir.

Bu metnin temel hareket noktası, Truva'nın yıkımı ile Roma'nın gelecekteki kuruluşu arasında süreklilik kurmaktır. Truva yenilmiştir; fakat bu yenilgi tarihsel bir son değil, Roma'nın doğuşunu mümkün kılan bir başlangıçtır. Aeneas'ın taşıdığı kutsal emanetler, ailesi, babası ve oğlu ile birlikte Truva'dan çıkışı, yalnızca bir kaçış sahnesi olarak değil, hafızanın ve kaderin taşınması olarak okunmalıdır. Aeneas geçmişi terk etmez; onu gelecekteki Roma düzeninin kurucu malzemesine dönüştürür. Böylece Vergilius, Aeneas destanı ile yenilgiyi zaferin ön aşamasına, sürgünü kurucu harekete, kaybı tarihsel misyona dönüştüren güçlü bir mitik yapı kurar.

Bu bağlamda bu destan geçmişe ilişkin basit bir hikâye değildir; siyasal bir anlamlandırma aracıdır. Roma'nın kökenini Truva'ya bağlamak, Roma'ya yalnızca asil bir geçmiş kazandırmaz, aynı zamanda onun Akdeniz dünyasındaki konumunu evrensel ve kaderî bir çizgiye yerleştirir. Truva'nın mirası İtalya'da yeniden doğar; Aeneas'ın soyu Romulus'a, ondan da Augustus'a uzanan bir tarihsel-siyasal zincirin başlangıcı hâline gelir. Bu zincir, tarihsel sürekliliği ve iktidarın meşruiyetini birlikte üretir. Bu nedenle Aeneas metninde kurgulanan mitsel anlatı, Roma'nın kendisini dünya tarihi içinde zorunlu merkez olarak düşünmesini sağlayan bir araca dönüşür (Clausen, 1964:140).

Siyasal hafıza açısından bakıldığında Aeneas, Roma'nın geçmişini seçer, düzenler ve anlamlandırır. Metin, yalnızca “ne oldu?” sorusuna değil, “Roma'nın geçmişi nasıl hatırlanmalıdır?” sorusuna da cevap verir. İç savaşlar, kardeş kavgası ve siyasal şiddetle yıpranmış bir toplum için geçmişin daha yüce bir kader anlatısı içinde yeniden kurulması hayati önem taşır. Aeneas'ın yolculuğu bu anlamda Roma'nın travmatik hafızasını dönüştürür. Yıkım, kaderin parçası; acı, görev bilincinin sınavı; savaş, nihai düzenin zorunlu bedeli hâline gelir. Bu dönüşüm, ideolojinin en etkili işlevlerinden biridir (Eck, 2020:61).

Yine de metindeki hafıza üretimi tek yönlü değildir. Aeneas, Roma'nın yüceliğini kurarken kaybedilenleri de bütünüyle silmez. Truva'nın yanışı, Creusa'nın kaybı, Dido'nun ölümü, Pallas'ın bedeni ve Turnus'un sonu, zafer anlatısının içinde sürekli bir yas ve rahatsızlık duygusu üretir (Vergilius, 2023). Bu nedenle bu destanın siyasal hafızası yalnızca görkemli bir köken hikâyesi değildir; aynı zamanda kuruluşun bedellerini taşıyan bir hafızadır. Bu bedel, metnin ideolojik niteliğini zayıflatmaz; tersine, onu daha karmaşık ve etkili kılar. Çünkü ideoloji bu bağlamda acıyı yok saymaz, onu daha büyük bir tarihsel amaca bağlayarak anlamlandırır.

7. Aeneas: Pietas, Görev ve İmparatorluk Öznesi

Aeneas'ın ideolojik yapısının merkezinde Aeneas figürü yer alır. Aeneas, epik geleneğin savaşçı kahraman tipini bütünüyle reddetmez; ancak onu Roma'ya özgü bir ahlaki-siyasi model içinde dönüştürür. Homeros'un Akhilleus'u kişisel şan, öfke ve kahramanlık onuru etrafında şekillenirken, Aeneas'ın temel niteliği *pietas* kavramında yoğunlaşır. *Pietas*, yalnızca dindarlık anlamına gelmez; tanrılara, aileye, geçmişe, topluluğa ve kader tarafından belirlenen göreve bağlılık anlamlarını birlikte taşır. Bu nedenle Aeneas'ın kahramanlığı, kişisel üstünlüğünden çok, kendisini aşan bir tarihsel misyona sadakatinde aranmalıdır. Aeneas'ın Truva'dan çıkışı bu modelin ilk güçlü örneğidir. Yanmakta olan kentten babası Anchises'i sırtında, oğlu Ascanius'u yanında ve kutsal emanetleri koruyarak ayrılması, onu bireysel kurtuluş peşinde koşan bir mülteci olmaktan çıkarır (Vergilius, 2023:72). Bu sahne, geçmiş, gelecek ve kutsallık arasında somut bir bağ kurar: baba Anchises geçmişin hafızasını, oğul Ascanius geleceğin soyunu, kutsal emanetler ise tanrısallık sürekliliği temsil eder. Aeneas'ın bedeni bu üç unsuru taşıyan bir geçiş noktasıdır. Böylece kahraman, Roma'nın kurulabilmesi için hafızayı, soyu ve kutsal görevi geleceğe taşıyan bir figür hâline gelir.

Aeneas'ın Dido ile ilişkisi ise *pietas* kavramının duygusal bedelini gösterir. Kartaca'da Dido ile kurulan bağ, Aeneas'a geçici bir yerleşme ve kişisel mutluluk imkânı sunar (Vergilius, 2023: 44). Ancak tanrısallık emir ve tarihsel görev, bu imkânı geçersiz kılar. Aeneas'ın Dido'yu terk etmesi modern okuyucu için ahlaki bakımdan sorunlu görünebilir; fakat destanın ideolojik mantığı içinde bu karar, bireysel arzusunun kamusal ve tarihsel göreve tabi kılınması anlamına gelir. Aeneas'ın büyüklüğü, istediğini yapabilmesinde değil, kendisine yüklenen göreve boyun eğmesinde aranmalıdır. Roma ideolojisi açısından bu, güçlü bir siyasal özne modelidir. Kamusal görev bilincine sahip olan ideal özne, kendisini aşan düzen adına kendi arzusunu sınırlayabilmektedir.

Bu özne modeli, Augustusçu ideolojinin ahlaki yenilenme söylemiyle uyumludur. Augustus dönemi, aile, dinî gelenek, kamusal görev ve toplumsal düzen vurgusunu öne çıkarır (Eck, 2020:118-131). Aeneas, bu değerlerin mitik düzeyde cisimleşmiş hâlidir. O, yalnızca Roma'nın atası değil, Roma'nın nasıl bir ahlaki özne istediğinin de örneğidir. Yasmin Syed'in Roma kimliği ve özneleşme bağlamındaki değerlendirmeleri, Aeneas'ın yalnızca siyasal iktidarı değil, Romalı okurun kendilik algısını da biçimlendirdiğini göstermesi bakımından önemlidir (Syed, 2005). Aeneas, Romalı okuyucuya kim olunması gerektiğini, hangi arzuların bastırılması gerektiğini ve hangi görevlerin bireysel mutluluğun önüne geçebileceğini gösterir.

Fakat Aeneas'ın model özne oluşu, onu çelişkisiz bir kahramana dönüştürmez. Metin, onun kararlarının maliyetini sürekli görünür kılar. Dido'nun ölümü, Pallas için duyduğu öfke ve Turnus

karşısındaki son eylemi, *pietas*ın şefkatli bir ahlak olmaktan çok daha karmaşık bir siyasal duyguyu olduğunu gösterir. Aeneas göreve bağlıdır; fakat bu görev onu zaman zaman sert, acımasız ve şiddet uygulayan bir figüre dönüştürür. Bu noktada Aeneas, ideolojik özne modelinin içindeki gerilimi açığa çıkarır: Roma'nın kurucu erdemi, aynı zamanda bastırma ve şiddet potansiyeli taşır.

8. Kader, Tanrısal İrade ve Roma'nın Tarihsel Misyonu

Aeneas metninde kader, yalnızca olayların gelecekteki akışını belirleyen soyut bir güç değildir; Roma'nın siyasal meşruiyetini kuran en önemli anlatı unsurudur (Feeney, 1991: 140). Aeneas'ın yolculuğu, tesadüfî karşılaşmaların veya kişisel tercihlerin toplamı olarak değil, tanrısal irade ve tarihsel zorunluluk tarafından yönlendirilen bir süreç olarak sunulur. Jüpiter'in gelecek tasavvuru, Venüs'ün müdahaleleri, Merkür'ün uyarıları ve Anchises'in yeraltındaki tarihsel açıklaması, Roma'nın doğuşunu insan iradesini aşan bir kozmik düzen içine yerleştirir. Bu nedenle Philip Hardie'nin Aeneas'ı *cosmos* ve *imperium* ilişkisi içinde okuması, bu çalışmanın temel iddiası açısından merkezî bir rol oynar (Hardie, 1986). Çünkü Vergilius'un, antik düşüncenin evren ve devlet aygıtı arasında kurduğu ontolojik bağa Aeneas destanı bağlamında katkısı Roma'nın evrensel devlet olma iddiasını güçlendirir.

Bu bağlamda kaderin ideolojik işlevi, siyasal olanı doğal ve zorunlu göstermesinde yatar. Roma'nın egemenliği, yalnızca askerî başarı veya diplomatik üstünlük olarak sunulmaz; tanrısal düzenin ve tarihsel akışın gereği hâline gelir (Clausen, 1964: 139). Bu anlatı mantığı, imparatorluk iktidarını tartışmalı bir tarihsel sonuç olmaktan çıkarıp evrensel bir düzenin tamamlanması şeklinde gösterir. Aeneas'ın çektiği acılar, yaptığı tercihler ve karşılaştığı engeller, bu zorunlu geleceğe ulaşmak için aşılması gereken sınavlardır. Böylece kader, hem anlatsal gerilimi hem de siyasal meşruiyeti taşır.

Anchises'in yeraltı konuşması bu yapının en açık örneklerinden biridir (Vergilius, 2023: 180). Söz konusu konuşma ile Aeneas yalnızca kişisel kaderini değil, Roma'nın gelecekteki tarihini görür. Romulus'tan Augustus'a uzanan çizgi, Roma tarihini önceden belirlenmiş bir büyüklük anlatısı olarak kurar. Bu sahnede tarih, geleceğe ilişkin bir kehanet biçiminde sunulur; ancak bu kehanet, geçmişten geleceğe uzanan siyasal meşruiyet zincirini de üretir. Augustus, bu zincirin rastlantısal bir halkası değil, Roma'nın kaderinin en yüksek tamamlanma noktalarından birisi gibi görünür. Bu nedenle yeraltı sahnesi, Aeneas'ın ideolojik mimarisinde temel bir düğüm noktasıdır.

Bununla birlikte kehanetlerin iyimser dili, metindeki ölüm ve kayıp sahneleriyle birlikte okunmalıdır. Richard Gaskin'in vurguladığı gibi, Aeneas metninde gelecek çoğu zaman parlak bir kehanetle duyurulur; fakat bu kehanetler ölümün gölgesinden bağımsız değildir (Gaskin, 2021: 344). Roma'nın gelecekteki büyüklüğü, mevcut anlatı düzleminde pek çok karakterin kaybı, yıkımı veya dışlanması üzerinden ilerler. Bu durum, kaderin yalnızca yüceltici değil, trajik bir işlev taşıdığını da gösterir. Roma'nın tarihsel misyonu ne kadar büyükse, bu misyonun yol açtığı kayıplar da o kadar görünür hâle gelir.

Tanrıların rolü de benzer bir çift değerlilik taşır. Denis Feeney'nin klasik epikte tanrılar üzerine yaptığı çalışma, tanrısal müdahalenin yalnızca dinsel bir inanç meselesi değil, epik anlatının hakikat, kurgu ve otorite ilişkisini kuran bir unsur olduğunu gösterir (Feeney, 1991). Aeneas metninde tanrılar, olayların yönünü belirlerken siyasal olan, siyasal alan ve siyasal anlam üzerinde de tam hâkimiyet tesis ederler. Bu bakımdan Aeneas destanının Jüpiter kehaneti bölümü siyasal geleceğin şekillenmesi açısından belirleyicidir. Çünkü bu kehanet gereğince Aeneas, Ascanius ve Romulus Roma'da hüküm süren krallar olarak sıralanırlar (Vergilius, 2023: 31-32). Ancak tanrısal düzen, insanlar açısından her zaman adil veya anlaşılır değildir. Aeneas'ın görevi tanrısal olarak belirlenmiştir; fakat bu görevin insani sonuçları çoğu zaman acı vericidir. Bu nedenle kader, meşruiyet kadar trajedinin de kaynağıdır.

9. İdeolojik Gerilimler: Dido, Kalkan ve Turnus

Aeneas'ın ideolojik işlevini anlamak için yalnızca Roma'nın kaderini yücelten sahnelere değil, bu kaderin ürettiği gerilimlere de bakmak gerekir. Dido bölümü, Aeneas'ın kalkanı ve Turnus'un ölümü, metnin ideolojik yapısının üç kritik alanını oluşturur. Bu sahneler bir arada düşünüldüğünde, destanın Augustusçu ideolojiyi yalnızca doğrulamadığı, aynı zamanda bu ideolojinin insani, estetik ve ahlaki maliyetlerini görünür kıldığı anlaşılır. Bu nedenle bu bölüm, makalenin temel iddiasını destekleyen yakın okuma merkezlerinden biridir.

Dido anlatısı, imparatorluk kaderi ve bireysel trajedi arasındaki çatışmayı en güçlü biçimde sergiler. Kartaca Kraliçesi Dido, yalnızca Aeneas'ın yolculuğunda karşılaşılan bir engel veya aşk hikâyesinin parçası değildir. O, alternatif bir siyasal düzen, alternatif bir yerleşme ve alternatif bir gelecek ihtimalidir. Aeneas'ın Kartaca'da kalması, Roma'nın kuruluş kaderinin ertelenmesi veya yok olması anlamına gelir. Bu nedenle Dido'nun terk edilmesi, destanın ideolojik mantığı içinde zorunlu görünür. Fakat metin, bu zorunluluğu duygusal olarak kolaylaştırmaz; Dido'nun acısı, öfkesi ve ölümü, Roma'nın kaderinin bir kurban üretmeden ilerlemediğini gösterir. Dido'nun trajedisi, Roma ve Kartaca arasındaki gelecekteki düşmanlığın mitik kökenini de hazırlar. Böylece kişisel aşk hikâyesi, Akdeniz dünyasının büyük siyasal çatışmalarından birinin hafızasına bağlanır. Bu bağ, Aeneas'ın bireysel duygu ile tarihsel-politik anlamı nasıl iç içe geçirdiğini gösterir. Dido'nun ölümü yalnızca bir kadının terk edilmesinin sonucu değildir; Roma'nın tarihsel kaderinin başka bir siyasal ihtimali dışlamasının bedelidir. Bu yönüyle Dido bölümü, destanın ideolojik yapısı içinde bastırılan alternatiflerin en güçlü örneklerinden biridir (Vergilius, 2023:34-124).

Aeneas'ın kalkanı ise farklı bir düzeyde ideolojik işlev görür. Kalkan, Roma tarihinin görsel bir özetini ve Augustus tarafından teşvik edilen zafer anlatısının şiirsel bir yoğunlaşmasını sunar. Roma'nın geleceği yalnızca sözle değil, imgeyle kurulur. Bu bakımdan Aktium sahnesi, Augustus'un zaferini Roma'nın dünya düzenindeki merkezi rolüyle ilişkilendirir (Feldherr, 2014:283). Michael C. J. Putnam'ın *ekphrasis* üzerine çalışmaları, Aeneas metninde sanat nesnelerinin yalnızca süsleyici betimlemeler olmadığını, metnin bütün anlam yapısını yoğunlaştıran merkezler olduğunu gösterir (Putnam, 1998). Kalkan sahnesi de tam olarak bu şekilde işler: Aeneas henüz geleceğin tamamını bilmez, fakat Roma'nın kaderini bedeninde taşıyacağı bir nesne olarak kalkanı kuşanır. Kalkanın ideolojik gücü, geleceği görünür ve taşınabilir kılmasında yatar (Vergilius, 2023:236). Aeneas, Augustus'un zaferini ve Roma'nın ilerideki büyüklüğünü tasvir eden kalkanı omzuna aldığı anda, farkında olmadan gelecekteki imparatorluk tarihini de taşır. Bu sahne, Truva'dan İtalya'ya taşınan hafızanın artık Roma'nın dünya egemenliğine dönüşeceğini gösterir. Aynı zamanda görsel kültür ile edebî anlatı arasındaki ilişkiyi güçlendirir: Paul Zanker'in Augustusçu imgeler için gösterdiği siyasal işlev, Vergilius'un şiirsel *ekphrasis*inde edebî biçim kazanır (Zanker, 1990:202). Böylece kalkan, metin içinde bir görsel ideoloji sahnesi olarak işlev görür.

Turnus'un ölümü ise destanın en tartışmalı sahnelerinden biridir. Aeneas, Turnus'u öldürme kararını Pallas'ın kemerini gördükten sonra verir (Vergilius, 2023:355). Bu an, intikam, öfke, adalet, görev ve kuruluş şiddeti arasındaki sınırları belirsizleştirir. Eğer Aeneas yalnızca *pietas*ın kusursuz temsilcisi olsaydı, final sahnesi daha rahat bir ahlaki kapanış sunabilirdi. Oysa destanın final sahnesi olarak tasarlanan bu sahne, okuyucuyu rahatsız edici bir kararla baş başa bırakır. Roma'nın kuruluşu tamamlanmaya yaklaşırken, son eylem bağışlama değil öldürmedir. Bu nedenle Turnus'un ölümü, imparatorluk düzeninin yalnızca kader ve erdemle değil, şiddetle de kurulduğunu gösterir (Rudd, 1983:49).

Bu üç sahne birlikte okunduğunda, Aeneas'ın ideolojik yapısı daha net görünür. Dido, Roma kaderinin dışladığı alternatif geleceği; kalkan, bu kaderin görsel ve tarihsel yüceltilişini;

Turnus ise kuruluşun şiddetini temsil eder. Destan bu unsurları birbirinden ayırmaz. Tam tersine, Roma'nın büyüklüğü ile bu büyüklüğün maliyeti aynı anlatı içinde yan yana durur. Bu nedenle Aeneas, basit bir meşruiyet metni değil, meşruiyetin hangi kayıplar ve bastırmalar üzerinden kurulduğunu da gösteren karmaşık bir ideolojik metindir.

Sonuç

Bu çalışma, Vergilius'un Aeneas'ını Augustus Roması'nda imparatorluk ideolojisinin edebî ve mitopoetik kuruluşu bağlamında inceleme amacındadır. Araştırmanın temel sorusu, Aeneas destanının siyasal meşruiyet, kolektif hafıza ve Roma imparatorluk ideolojisinin kurulmasında nasıl bir işleve sahip olduğudur. Bu bakımdan ulaşılan ilk değerlendirme, Aeneas'ın yalnızca Roma'nın kökenini anlatan bir edebî eser olmadığı; Roma'nın kendisini tarihsel kader, tanrısal irade ve ahlaki görev kavramları üzerinden anlamlandırmasını sağlayan kurucu bir metin olduğu şeklindedir.

Augustus döneminin siyasal ve kültürel bağlamı, destanın işlevini anlamak açısından belirleyicidir. İç savaşların ardından kurulan yeni düzen, kendisini yalnızca askerî ve kurumsal araçlarla değil, kültürel meşruiyet biçimleriyle de kalıcı kılmak zorundaydı. Aeneas, bu ihtiyaca mitik ve şiirsel düzeyde cevap verir. Truva'nın yıkımını Roma'nın doğuşuna, Aeneas'ın kişisel kayıplarını tarihsel göreve, Augustus'un düzenini ise tanrısal kaderin tamamlanmasına bağlar. Bu yönüyle destan, Augustusçu ideolojinin en güçlü edebî taşıyıcılarından biridir. Aeneas figürü, bu ideolojik yapının merkezinde yer alır. Onun *pietas*, görev, fedakârlık ve kader karşısında itaat ile tanımlanması, Roma'nın idealize ettiği ahlaki-siyasi özne modelini ortaya koyar. Aeneas, bireysel arzularını tarihsel misyon uğruna sınırlandıran bir figürdür. Bu model, Augustusçu düzenin aile, din, ahlak ve kamusal görev vurgularıyla uyumludur. Ancak Aeneas'ın kahramanlığı çelişkisiz değildir; Dido'nun terk edilmesi, Pallas'ın ölümü ve Turnus'un öldürülmesi, bu özne modelinin şiddet ve kayıp boyutunu da açığa çıkarır.

Kader ve tanrısal irade, destanın meşruiyet üretimindeki en önemli unsurlardır. Roma'nın egemenliği, yalnızca tarihsel bir başarı değil, kozmik ve tanrısal düzenin gereği olarak sunulur. Jüpiter kehaneti, Anchises'in yeraltı konuşması ve Aeneas'ın kalkışı, Roma'nın geleceğini önceden belirlenmiş ve görsel olarak yoğunlaştırılmış bir kader hâline getirir. Bununla birlikte metin, bu kaderin insani maliyetini de saklamaz. Dido'nun trajedisi ve Turnus'un ölümü, imparatorluk düzeninin kuruluşundaki dışlama ve şiddet süreçlerini görünür kılar.

Bu nedenle Aeneas, tek yönlü bir propaganda metni olarak değil, gerilimli ideolojik bir metin olarak okunmalıdır. Bu destan, Augustusçu ideolojiyi kurar; fakat bu ideolojinin dayandığı kayıp, şiddet ve bastırma süreçlerini de anlatı içinde taşır. Bu metnin ideolojik gücü, tam da bu çift katmanlı yapısından kaynaklanır. Roma'nın büyüklüğü, metinde yalnızca zafer ve kader diliyle değil, yas ve trajediyle birlikte kurulur. Böylece okuyucu, imparatorluk düzenine hem hayranlık hem de rahatsızlık duygusuyla yaklaşmaya zorlanır.

Bu değerlendirme, destanın modern siyasal kavramlarla okunmasında dikkatli fakat verimli bir imkân bulunduğunu da göstermektedir. Aeneas'ı ideoloji, meşruiyet ve özneleşme kavramlarıyla incelemek, metni kendi tarihsel bağlamından koparmak anlamına gelmez; aksine, antik Roma'da edebiyatın siyasal düzenle nasıl ilişkilendiğini daha açık biçimde görmeyi sağlar. Bu bağlamda önemli olan, modern kavramları metne dışarıdan zorla uygulamak değil, metnin kendi tarihsel koşulları içinde hangi kültürel işlevleri üstlendiğini açıklamak için analitik araçlar olarak kullanmaktır. Bu açıdan Aeneas, antik bir destanın yalnızca estetik değil, ama aynı zamanda siyasal ve toplumsal bir form olduğunu gösteren güçlü bir örnektir.

Sonuç olarak Aeneas, imparatorluk Roma'sında destanın siyasal işlevini anlamak için temel bir örnektir. Bu bağlamda Aeneas örneği üzerinden destan türünün yalnızca geçmişi anlatan bir edebî tür değil, siyasal meşruiyet üreten, kolektif hafızayı düzenleyen ve imparatorluk öznesini

biçimlendiren bir kültürel aygıt olarak değerlendirilmesi gerekir. Ancak bu aygıt, modern anlamda mekanik bir devlet propagandası değildir; şiirsel karmaşıklığı, trajik derinliği ve ahlaki belirsizlikleriyle işleyen bir edebî ideoloji biçimidir. Bu bakımdan Aeneas, Augustus Roması'nın kendisini hangi geçmişe, hangi erdeme ve hangi geleceğe dayanarak meşrulaştırdığını gösteren en güçlü metinlerden biri olarak değerlendirilmelidir.

Kaynakça

- Akdeniz, D. ve Çokbankir Şengül, N. (2023). Mitoloji ve Ortak Bilinç: Homeros ve Vergilius'un Aeneas'ı. *Belgü Dil ve Edebiyat Dergisi*, Özel Sayı, 295-304.
- Althusser, L. (2014). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. (Çev. A. Tümertekin). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Ando, C. (2000). *Imperial Ideology and Provincial Loyalty in the Roman Empire*. University of California Press.
- Avery, W. T. (1957). Augustus and the Aeneid. *The Classical Journal*, 52 (5), 225-229.
- Bartsch, S. (1998). Ars and The Man: The Politics of Art in Virgil's Aeneid. *Classical Philology*, 93(4), 322-342.
- Bell, A. J. E. (1999). Popular Poetics and Politics in the Aeneid. *Transactions of the American Philological Association*, 129, 263-279.
- Cairns, F. (1989). *Virgil's Augustan Epic*. Cambridge University Press.
- Clausen, W. (1964). An Interpretation of the Aeneid. *Harvard Studies in Classical Philology*, 68, 139-147.
- Eck, W. (2020). *Augustus Dönemi*. (Çev. D. B. Tokbudak). İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Eliade, M. (2024). *Mitlerin Özellikleri*. (Çev. S. Rifat). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Feeney, D. C. (1991). *The Gods in Epic: Poets and Critics of the Classical Tradition*. Oxford University Press.
- Feldherr, A. (2014). Viewing Myth and History on the Shield of Aeneas. *Classical Antiquity*, 33 (2), 281-318.
- Galinsky, K. (1996). *Augustan Culture: An Interpretive Introduction*. Princeton University Press.
- Gardner, J. F. (2012). *Roma Mitleri* (Çev. S. Korkmaz). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Gaskin, R. (2021). On Being Pessimistic About the End of the Aeneid. *Harvard Studies in Classical Philology*, 111, 315-368.
- Grebe, S. (2004). Augustus' Divine Authority and Vergil's Aeneid. *Vergilius*, 50, 35-62.
- Hardie, P. R. (1986). *Virgil's Aeneid: Cosmos and Imperium*. Clarendon Press.
- İren, K. (2009). Vergilius, Aeneas, Umar ve Bir "Corrigendum". *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 131, 142-144.
- Johnson, W. R. (1976). *Darkness Visible: A Study of Vergil's Aeneid*. University of California Press.
- Mardin, Ş. (2017). *İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- O'Hara, J. J. (1990). *Death and the Optimistic Prophecy in Vergil's Aeneid*. Princeton University Press.
- Putnam, M. C. J. (1965). *The Poetry of the Aeneid: Four Studies in Imaginative Unity and Design*. Harvard University Press.
- Putnam, M. C. J. (1998). *Virgil's Epic Designs: Ekphrasis in the Aeneid*. Yale University Press.
- Rudd, W. J. N. (1983). The Idea of Empire in the Aeneid. *Hermathena*, 134, 35-50.
- Syed, Y. (2005). *Vergil's Aeneid and the Roman Self: Subject and Nation in Literary Discourse*. University of Michigan Press.
- Vergilius. (2023). *Aeneas*. (Çev. İ. Z. Eyüboğlu). İstanbul: Say Yayınları.
- Zanker, P. (1990). *The Power of Images in the Age of Augustus*. (Çev. A. Shapiro,). University of Michigan Press.